

KRONIKA ŻAŁOBNA

MARIA ŚWIEBODA

1926-2001

7 września 2001 r. zmarła po długiej walce z chorobą dr hab. Maria Świeboda, były długoletni pracownik Zakładu Ochrony Przyrody (obecnie Instytut Ochrony Przyrody) PAN. Pochodziła z niewielkiej wioski Palikówka koło Rzeszowa. Urodziła się 1 lutego 1926 r. w rodzinie Józefa i Anieli z C i a s n o c h ó w. Okres dzieciństwa spędziła w domu rodzinnym uczęszczając do miejscowej szkoły. W okresie okupacji hitlerowskiej ukończyła odzieżową szkołę zawodową w Rzeszowie, a następnie została skiero-

wana do pracy w miejscowych zakładach krawieckich pracujących na rzecz wojska, dzięki czemu uniknęła deportacji na roboty przymusowe do Niemiec. Równocześnie samodzielnie opanowała materiał szkoły średniej, co po wojnie umożliwiło jej złożenie egzaminu z zakresu 4 klas gimnazjalnych i podjęcie dalszej nauki w Liceum Pedagogicznym w Rzeszowie. Szkołę tę ukończyła składając egzamin dojrzałości już w czerwcu 1947 r. Następnie skierowana została do pracy pedagogicznej w powiecie rzeszowskim, a w 1951 i 1952 r. pracowała w Inspektoracie Szkolnym w Rzeszowie. Po uzyskaniu zgody na studia wyższe podjęła naukę na Wydziale Biologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, który ukończyła w czerwcu 1957 r. wykonując w Zakładzie Botaniki Farmaceutycznej Akademii Medycznej w Krakowie, pod kierunkiem prof. Ireny Turowskiej, pracę magisterską pt. *Niektóre gatunki rodzaju Elsholtzia jako rośliny olejkowe*. Przez rok zatrudniona była we wspomnianym Zakładzie, jednak z powodu braku możliwości dalszego zamieszkania w Krakowie zmuszona była wyjechać do rodziny i rozpoczęła pracę w Wojewódzkiej Stacji Sanitarно-Epidemiologicznej w Rzeszowie. Jej marzenia o podjęciu pracy badawczej i zamieszkananiu w Krakowie spełniły się w 1962 r., kiedy to została zatrudniona w Zakładzie Ochrony Przyrody PAN, kierowanym wówczas przez prof. Bronisława Ferensa. Niemal natychmiast zaczęły ukazywać się jej prace, publikowane często w liczących się czasopismach naukowych. Od momentu podjęcia pracy w Zakładzie rozpoczęła badania nad wpływem zanieczyszczeń powietrza na roślinność. Były to jedne z pierwszych w Polsce badań w tym zakresie. „Poligon” stanowiło otoczenie krakowskiej fabryki supertomasyny „Bonarka”. Efektem końcowym była praca doktorska obroniona w listopadzie 1969 r. na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ oraz wiele publikacji dotyczących tego tematu.

Następnie podjęła badania nad wpływem emisji Huty ołowiu i cynku „Bolesław” na sosnę zwyczajną na obszarze rozciągającym się od zakładu aż do granic Ojcowskiego Parku Narodowego. Za pomocą różnych metod udało się wówczas Autorce ustalić stopień szkodliwości oraz zasięg oddziaływania emitowanych zanieczyszczeń. Otrzymane wyniki stanowiły przedmiot rozprawy habilitacyjnej, na podstawie której, Uchwałą Rady Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 19 lutego 1981 r. uzyskała stopień naukowy doktora habilitowanego nauk przyrodniczych.

Brak odpowiedniego zaplecza laboratoryjnego, w Zakładzie Ochrony Przyrody przyczynił się do rozpoczęcia eksperymentów nad opracowaniem testów biologicznych umożliwiających ocenę stopnia zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego. Prace na ten temat, publikowane w języku angielskim, spotkały się z wielkim zainteresowaniem nie tylko w Polsce i Europie, ale także na innych kontynentach.

Równolegle do prowadzonych badań nad wpływem zanieczyszczeń powietrza na roślinność rozwijała systematycznie drugi kierunek swoich

zainteresowań dotyczący przyrody rodzinnej ziemi rzeszowskiej oraz rozmieszczenia na terenie naszego kraju niektórych ginących gatunków flory. Powstały m.in. wnikliwe prace dotyczące aktualnego rozmieszczenia i perspektyw przetrwania w Polsce takich gatunków jak: kłóć wiechowata, obuwik pospolity i inne.

Nowatorskiej pracy badawczej towarzyszyła też działalność popularyzująca potrzebę ochrony rodzimej przyrody i jej zagrożeń. Co roku powstawało kilka opracowań popularnonaukowych zawsze przygotowanych bardzo starannie i napisanych nienaganną polszczyzną. W sumie opublikowała ponad 100 prac naukowych i popularnonaukowych.

Jako Autorka rozdziału pt. *Ochrona powietrza atmosferycznego* weszła w skład zespołu, który opracował podręcznik *Ochrona przyrodniczego środowiska człowieka*. Książka ta została w 1974 r. nagrodzona przez Sekretarza Naukowego PAN.

Zrealizowana na początku lat siedemdziesiątych „podróż życia” do Kanady zaowocowała także publikacjami i prelekcjami, adresowanymi szczególnie do młodzieży szkolnej, na temat parków narodowych i przyrody tego kraju oraz tamtejszych prekursorów ochrony przyrody.

Dla wszystkich młodszych pracowników Pani Maria, dla przyjaciół Marysia, była ogromnym autorytetem naukowym, a jednocześnie dla całego swojego otoczenia wiele życzliwą Osobą. Żyła ciągle „w drodze” dzieląc czas pomiędzy pracę w Krakowie, w którą tak bardzo była zaangażowana, a Rzeszów i Palikówkę, gdzie wspierała nie szczędząc czasu, sił i środków swoją najbliższą rodzinę. Przewyciężała skutecznie piętrzące się w życiu przeszkody, dla wielu niemożliwe do pokonania. Jednak los był dla niej bardzo okrutny. Przeżyła w krótkim czasie kolejne, niektóre wręcz tragiczne odejścia członków swej najbliższej rodziny. To właśnie zaangażowanie w pomoc rodzinie w połowie lat osiemdziesiątych zmusiło Panią Marię do powrotu do Rzeszowa i podjęcia pracy dydaktycznej na Politechnice Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza. Zatrudniona na stanowisku profesora na Wydziale Budownictwa i Inżynierii Środowiska prowadziła wykłady z ochrony środowiska dla studentów także innych wydziałów Politechniki. W 1984 i 1985 r. pełniła tu funkcję prodziekana. Po przeniesieniu się na Wydział Chemiczny Politechniki Rzeszowskiej została wybrana prodziekanem ds. dydaktyki. Funkcję tę pełniła w latach 1987–1990, zyskując powszechne uznanie władz uczelni i współpracowników, a także poważanie i szacunek wśród studentów.

Pomimo wielu trudności życiowych była zawsze pełna życzliwości dla otoczenia i pogody ducha, a uśmiech często gościł na jej twarzy. W naszej pamięci pozostanie jako Osoba, która przyczyniła się w sposób znaczący do rozwoju ochrony przyrody, pełna serdeczności i zawsze niosąca pomoc rodzinie i gronu oddanych przyjaciół.

Andrzej K a l e m b a

WAŻNIEJSZE PUBLIKACJE NAUKOWE
DR HAB. MARII ŚWIEBODY

Farmakobotaniczna analiza niektórych gatunków rodzaju *Elsholtzia* Wild. Cz. I. *Elsholtzia Patrini* (Lep.) Garcke. *Dissert. Pharm.* 1962, 14, 2: 207-219.

Farmakobotaniczna analiza niektórych gatunków rodzaju *Elsholtzia* Wild. Cz. II. *Elsholtzia Stationi* Benth. *Dissert. Pharm.* 1964, 16, 1: 121-128.

Pomnikowe drzewa w województwie rzeszowskim. *Roczn. Dendr.* 1969, 23: 141-156.

Występowanie i ochrona kłoci wiechowatej *Cladium mariscus* (L.) Pohl. w Polsce. *Ochr. Przyr.* 1968, 33: 125-137.

Wpływ przemysłowych zanieczyszczeń powietrza na roślinność w otoczeniu fabryki supertomasyny „Bonarka” w Krakowie. *Ochr. Przyr.* 1970, 35: 161-220.

Zawartość siarki, cynku i ołowiu w glebie oraz igliwiu sosny zwyczajnej (*Pinus silvestris* L.) znajdującej się pod wpływem emisji huty ołowiu i cynku. *Acta Agr. et. Silv. ser. Silvestris* 1977, 17: 137-151.

Zawartość olejku eterycznego w igliwiu sosny zwyczajnej (*Pinus silvestris* L.) znajdującej się pod wpływem emisji huty ołowiu i cynku. *Folia For. Pol. ser A*, 1978, 23: 201-217.

The use of biological tests for establishing the influence of flue dust from lead and zinc works of plant development. *Acta Soc. Bot. Pol.* 1976, 45, 1-2: 17-32.

Tussilago farfara L. - plant relatively resistant to industrial air pollution. *Acta Soc. Bot. Pol.* 1975, 44, 2: 189-202.

The lichen *Parmelia physodes* (L.) Ach. as indicator for determination of the degree of atmospheric air pollution in the area contaminated by fluorine and sulphur dioxide emission. *Acta Soc. Bot. Pol.* 1978, 47, 1-2: 25-40.

Wpływ przemysłowych zanieczyszczeń powietrza na sosnę zwyczajną *Pinus silvestris* L. między hutą ołowiu i cynku „Bolesław” a Ojcowskim Parkiem Narodowym. *Ochr. Przyr.* 1980, 43: 329-360.